

412. Senioren natuurwandeling Natuurgroep Gestel op woensdag 11 februari 2026

Inleiding

73 deelnemers aan de maandelijks terugkerende natuurwandeling, verzamelden zich op het parkeerterrein van Eetcafé "De oude Ketting" aan de Bosscheweg in Boxtel. Alhoewel de weergoden ons de dag ervoor sloten water aan regen beloofde, viel het allemaal best mee. Af en toe miezerde (motregende) het, het was wel bewolkt, geen wind en 8 à 9 graden boven het nulpunt. *Mein Liebschen was willst du nog mehr?* En? Verzamelen bij het Eetcafé betekent bezoek aan Landgoed Venrode. Met vier gidsen. Verslagschrijver wandelde mee met de groep o.l.v. gids Michel van de Langeberg. Hij verklaarde in het begin van de wandeling de naam en het Landgoed Venrode.

De naam Venrode

In de naam Venrode lijkt het woord 'ven' duidelijk; "een niet al te groot ondiep natuurlijk meer, gelegen in heidegrond", zo luidt ergens een definitie. Onze route liep vandaag óm het Grote ven. 'Rode' in Venrode, we komen het woord 'rode' in de omgeving meer tegen, moeten wij uitleggen als rooien, omhakken en ontginnen van bomen en struiken; zeg maar in cultuur brengen. Dat gebeurde omstreeks 1900. Maar 'rode' is ook een kleur. Schreef ik niet eerder dat de oevers van het Grote ven in het voorjaar (april-mei) stijf-rood staan van de gagel? Voor mij heeft 'rode' vanaf toen ook te maken met de rode Wilde gagel, vooral tijdens de bloei.

Vennen ontstonden in de ijstijd door het opwaaien van fijn zand in een heidegebied. De stormachtige wind kwam veelal uit het zuidwesten en woei richting het noordoosten.

Daarom lopen vennen van zuidwest naar noordoost. Het weggewaaide en opgehoopte dekzand vormden dan landduinen, landruggen of stuifzandruggen. Hier-en-daar was dat niet alleen te zien tijdens de wandeling, maar ook te voelen. Kortom; vennen zijn door de natuur ontstaan; vijvers zijn gegraven. En? poelen ook.

Venrode is een landgoed en natuurgebied met meerdere wandelroutes. Het ligt in de gemeente Boxtel, beslaat 88 hectare en ligt op een **stuifzandrug**. Daarom is het daar steeds licht klimmen en dalen. Zandverstuivingen ontstonden in het verleden ondermeer doordat heidevelden werden óverbegraasd en/of te veel en te diep werden afgeplagd. Als dat gebeurde kon de hei zich niet meer herstellen en ontstond er kale zandgrond. De stormwind zorgde dan voor verspreiding van het stuifzand van de kale vlakke die daarvoor was ontstaan. Zo mag ik ergens lezen.

Het zand verzamelde zich tot hogere zandwallen die 'zandverstuivingen' werden en worden genoemd. Hier, enigszins, in het klein, te vergelijken met het ontstaan van sneeuwduinen in de winter. Zei het dat je tegenwoordig stuifsneeuwduinen nog maar zelden te zien krijgt. Je hebt daar wel strenge winters voor nodig. Echte sneeuwduinen herinner ik mij, waren er in **1963**; op de dag toen de verschrikkelijk koude Elfstedentocht werd gereden.

Die zandverstuivingen konden in die tijd zo hevig zijn dat hele dorpen door het oprukkende zand werden bedreigd. Ook kon één enkel storm de oogst van jonge kwetsbare plantjes vernietigen. Om het zand vast te houden en nuttig te maken werden hier in Brabant, maar ook in andere provincies, de zandverstuivingen door Staatsbosbeheer beplant met naaldbomen; vooral Grove dennen en Douglassen. Oók op Venrode. De Grove dennen voor in de Limburgse mijnen, de Douglassen voor het hout.

In de laagtes, die ontstonden door de stormen, vormden zich vennen met waterlelies en rondom de oevers begroeit met een brede kraag van **Wilde gagel**.

Ook sporen van dassen kun je overal op het landgoed te zien krijgen. Bekend is dat op Venrode de prehistorische grafheuvel te vinden is.

Wat kregen wij zoal te zien en te horen?

Hazelaarstruiken, de Dennenvoetzwam, een aankondiging van het voorjaar, Willem van der Voorn, iets over dassen, de uitgestelde zwangerschap bij dassen, een Zilverreiger

gezien, de bekende moerascypres en in het kort nog even de Wilde gagel.

De hazelaar (*Corylus avellana*)

Nog maar net onderweg bleef Michel stilstaan bij hazelaarstruiken die langs de weg al in bloei stonden. Hij besprak de onderdelen van de hazelaar: eenhuizig, kruisbestuiving, windbestuiving, mannelijke en vrouwelijke bloeiwijzen enz. Voor de liefhebbers volgt hierna het complete hazelaarverhaal:

Foto 1: Een bloeiende hazelaar(struik). De gele sliertachtige katjes zijn de mannelijke. De vrouwelijke katjes zijn hier niet zichtbaar. Zie volgende foto. (Foto Piet Brugman)

Dit keer begin ik met zijn wetenschappelijke naam; *Corylus* (hazelaar) *avellana* (noot). Dat is het mooie van een wetenschappelijke naam. Die is maar voor één hazelaar vatbaar. Deze opvallende inheemse struikhazelaar, gewone hazelaar

of wilde hazelaar, kunnen we tegenkomen in bossen, bosranden, struwelen en hagen. Edoch, de officiële Nederlandse naam is 'hazelaar'. Zo u wilt, 'dé hazelaar'. Niet meer en niet minder. Goed om te weten dat er ook andere hazelaars zijn. Denk als voorbeeld aan de kronkelhazelaar (*Corylus avellana 'Contorta'*) en de treurhazelaar (*C. avellana 'Pendula'*). Deze laatste twee zijn cultivars. Gekweekt dus. Die hebben altijd minimaal drie namen in hun wetenschappelijke naam. Daarnaast bestaat er hier ook nog de boomhazelaar (*Corylus colurna*). Een ander hazelaarsoort. Deze boomhazelaar verschilt met de hazelaar op meerdere onderdelen. Maar het grote verschil is dat de boomhazelaar een boom is, dus een stam heeft van meerdere meters. Een tweede verschil is dat de geel/groene katjes van de boomhazelaar duidelijk langer zijn dan die van dé hazelaar waar wij hier aandacht aan besteden.

Foto 2. Bijna bloeiende (lange) mannelijke katjes en de al

bloeiende 1 cm grote vrouwelijke katjes met kersrode stem-pels van de hazelaar. (Foto van vroegevogelsbnmvara.nl)

Algemeen:

- De hazelaar is een in het wild voorkomende inheemse **struik** die als eerste tijdens of na de winter, samen met de els, in bloei komt. Volgens de theorie was en is dat in januari/februari. De praktijk leert anders. In 2018 zijn op 18 november hier in Brabant al hazelaars bloeiend gespot. Zowel de mannelijke- als de vrouwelijke katjes. De laatste jaren is dit al in zowel begin- als half december normaal geworden. Sedert 1977 is deze hazelaar gemiddeld al **40 dagen** eerder in bloei gekomen dan in die tijd (1977) als gevolg van klimaatverandering. Lees ik in *Nature Today*. Maar? let op! Er staan ook al andere struiken (wel cultivars) in bloei. Maar daar heb ik het nu niet over. Vandaag is het negen graden boven het vriespunt? Op 11 februari is een bloeiende hazelaar al heel gewoon geworden.
- In de winter valt de hazelaar vooral op door die bloeiende gele sliertachtige mannelijke katjes.
- De hazelaar is éénhuizig; d.w.z. dat de struik zowel vrouwelijk als mannelijk is. Man en vrouw wonen onder één dak!
- Een jonge hazelaar vertakt zich al direct vanaf de grond (is meerstammig) in een aantal takken die je later dikke takken of stammen mag noemen. Een struik dus. Dit in tegenstelling tot de al eerder genoemde **boomhazelaar**.
- In het najaar is de hazelaar gemakkelijk te herkennen aan zijn vruchten, de hazelnoten, die omgeven worden door vruchtblaadjes.
- De hazelnoten zijn voor mensen eetbaar en in de winter een voedselbron voor een aantal soorten dieren; eekhoorns, bosmuizen, Vlaamse gaaien, boomklevers en Grote bonte spechten.

- De hazelaar werd en wordt veel gevraagd vanwege zijn hazelnoten. Om die reden werden en worden er ook meerdere commerciële hazelaarsoorten gekweekt. Die zijn geoptimaliseerd, verbeterd, voor de productie van **grotere** hazelnoten en voor noten met weinig **vliezen**.
- Die vliezen bevinden zich direct rond de noot; ónder de harde buitenschil.
- Deze rassen ontstaan uit kruisingen tussen diverse soorten. Veel ook worden hazelnoten vanuit andere werelddelen ingevoerd.
- De kleinere noten van de in het wild voorkomende hazelaar worden meer gewaardeerd om hun uitgesproken smaak. Beweert men. Ze bevatten veel vitamine E, maar ook veel calorieën. Daarom, moet ik ergens lezen, 'minder geschikt voor mensen'. Dat klinkt wel erg somber. Van alle inlandse struiken heeft de hazelaar de meest voedzame vruchten. Dat wel. Die vruchten, de noten dus, zijn ook geschikt om te persen en geeft 60 procent vette olie voor medische doeleinden en voor de parfum- en verfindustrie.
- De takken en twijgen van de hazelaar, die overigens enigszins behaard zijn, zijn zeer buigzaam en daarom geschikt om te vlechten. De takken werden daarom ook gebruikt in de mandenmakerij, in de kuiperij, maar ook voor de fabricage van stokken en dwarshouten (is **rondhout** dat horizontaal aan een scheepsmast wordt bevestigd). Ook voor oeverbescherming. Het hout van de hazelaar is ook geschikt om houtskool van te maken. Een staf van hazelaarhout is een teken van **gezag**.
- Hazelaarstruiken kunnen wel zes meter en meer hoog worden en vormt struiken met talrijke stammetjes (zie foto 1). Het werd daarom vooral als hakhout gekweekt; hout dat jaarlijks voor meerdere doeleinden net boven de grond werd gekapt. Vooral voor in bakkerijovens en aanmaakhout voor kachels.
- De mannelijke katjes kunnen bij strenge vorst (-10 tot -15 graden C) bevriezen; de vrouwelijke al bij min 9 graden. De struik zelf, dus nog zonder katjes, is

winterhard tot min 20 graden Celsius. Naar men schrijft zou de hazelaar geen zeewind verdragen.

- De hazelaar behoort tot de berkenfamilie en komt in heel Europa voor.
- De hazelaar kan leven in de volle zon, maar beter in lichte schaduw. Te veel aan schaduw doet de struik geen goed. Hoe moeilijk kan het zijn?
- Hazelaars houden van leemachtige zandige grond, maar passen zich, ecologisch gezien, goed aan.
- Het zijn de vogels en andere dieren die in de natuur zorgen voor verspreiding van de hazelnoten, vooral Vlaamse gaaien.
- Vermeerdering van de hazelaar gebeurt in kwekerijen door middel van stekken of marcotteren. Dit laatste is één van de manieren van stekken. De buigzame takken worden vanaf de grond afgebogen en in de grond gedrukt, zodanig dat de top van de tak boven de grond blijft uitsteken. De tak moet dan worden vastgezet met bijvoorbeeld (Tonkin)stokken of een gewicht. Als particulier zou ik een flinke baksteen of een stoeptegel op zo'n tak leggen. Na verloop van tijd krijgt de tak op de vastgezette plek wortels, daarna wordt hij los van de struik geknipt en een nieuwe hazelaar is een feit.
- Maar? Hazelaars kun je ook zaaien. Met hazelnoten.
- Vogels, muizen en eekhoorns helpen daarbij.

Het blad van de hazelaar:

- Pas ná de bloei komen de bladeren van de hazelaar tot ontwikkeling. Dat komt in de natuur meer voor. De hazelaar is een zogenaamde **naaktbloeier**. 'De zoon vóór de vader' hoor ik een al hemelende hovenier nog zeggen. Nóg duidelijker: 'De takken van de hazelaar zijn nog 'naakt' tijdens de bloei'.
- Even tussendoor: Naaktbloeiers stelen veelal de show! Zij zorgen voor een prachtig, kleurrijk landschap in de winter en het zeer vroege voorjaar. Daarnaast is er een grote kans op een succesvollere bestuiving. Omdat bijen, insecten, vlinders én de wind niet gestoord

worden door 'camouflage' van bladeren. Hoe doordacht werkt Godes natuur. Ja toch?

- Het blad van de hazelaar is eirond, vaak asymmetrisch en spits aan de top. Dit in tegenstelling tot het blad van de Zwarte els die aan de top ingedeukt is. Het hazelaarblad is aan de bovenkant het breedst, **omgekeerd-eirond** heet dat.
- De bladeren staan verspreid aan de takken en twijgen. Aan de onderkant van de bladeren zie je wit uitziende nerven tot aan de bladrand. Zo ook de bladeren van de haagbeuk.
- De bladrand is dubbel gezaagd. De grotere zaagtanden hebben aan de rand nog kleine zaagtandjes.

- Foto 3. Een paar bloeiende mannelijke katjes van de hazelaar Boven het linker bloeiende mannelijke katje is één van de drie kleine vrouwelijk katjes met kersrode stempels nauwelijks bloeiend te zien. Je moet wel heel goed kijken.

Foto www.naturetoday.com

Het bloeien van de hazelaar

- Uit de rijpe mannelijke katjes komen veel pollen (korrels) (stuifmeel) voor. Als de pollen verstoven zijn, dus na de bloei, vallen die lange slierten allemaal af. "Geeft veel rommel" hoor ik iemand zeggen. Maar natuur geeft geen rommel. "Alles in de natuur heeft zijn nut", sprak eens wijselijk de bioloog.
- De kleur van de vrouwelijke bloemen, ik zei het al, zijn rood en die van de rijpe mannelijke bloemen geel en groen (zie foto's 2 en 3). Uit de vrouwelijke bloemen komen de vruchten voort; de alom bekende hazelnoten.
- De hazelaar is een windbestuiver. De meeste pollen waaien 'ins Blauwe hinein' en juist de pollen die in het wilde weg wegwaaien veroorzaken, door het **allergeen**
- ('n overgevoelig stofje), hooikoorts. Als je daar vatbaar voor bent.

De Hazelnoten:

- De hazelnoot is dus de vrucht van de hazelaar die aan de boom beschermd wordt door schutbladeren. De noot is van oudsher een bekende noot. Goed voor de gezondheid. Althans, het binnenste van de noot. Beweert men. Alhoewel er mensen zijn die daar anders over denken zijn ze toch rijk aan vitamine E; een sterke antioxidant. Edoch, er zijn ook minpunten te noemen.
- De eetbare noten worden vaak aangevreten door de larven van de *snuitkever*.

De *hazelnootknopmijt* zorgt ervoor dat de knoppen dik opzwellen en sterven.

De heester wordt ook geplaagd door de *hazelnootboorder*. Deze kever legt zijn eitjes in de jonge hazelnoten waar de larven het vruchtvlees opeten.

De *bladsnuitkever* vreet aan de bladeren van de hazelaar, waardoor de bladeren oprollen.

Een Dennenvoetzam

- Is een zwam, een paddenstoel, aan de voet van een **den**. Wij zagen deze zwam eerder.
- Komt algemeen voor in Nederland.
- Is een parasiet; ofwel, een moordenaar!
- Groeit merendeels op of nabij naaldbomen of stobben daarvan.
- Parasiteert op het **kernhout** aan de voet of op de wortels van de boom.
- Kernhout is het hout in het binnenste deel in een boomstam. Het geeft sterkte aan de boom(stam) en houdt een boom recht en overeind.
- Veroorzaakt daar bruinrot, ook wel **stamrot** genoemd.
- Het vruchtlichaam kan tot 30 centimeter breed worden.
- De brede hoed is trechtersvormig.
- Eerst is de hoed fluweelachtig geel.
- Is hij volgroeid? Dan wordt hij kleverig, donkerder van kleur, hard en geheel zwart.

Dennenvoetzwam; fluweelachtig, trechtersvormig en aan de randen.

Het voorjaar komt er aan

Gids Michel kondigde het voorjaar aan. Hij had recentelijk een vliegende buizerd gespot met takken in zijn snavel. Een teken dat het voorjaar opkomt is. Zei hij. Omstreeks 15 maart worden door buizerds eieren gelegd, daarna worden de eieren 30 tot 35 dagen bebroed, terwijl de kuikens zo'n 40 à 50 dagen op het nest verblijven.

Willem van der Vorm.

Willem van der Vorm kwam onderweg ter sprake. Even herhalen. Wie was hij ook weer?

In 1917 kocht deze Willem van der Vorm (*1873 - †1957), een gevreesde havenbaron uit Rotterdam, Landgoed Venrode als buitenverblijf. Gekscherend werd het wel 'het vakantieoord van ome Willem' genoemd. Willem was een flinke zakenman. Zo was hij eens eigenaar van de Holland Amerika Lijn (HAL). Hij handelde in steenkool, olie en scheepvaartbenodigdheden. Ook was hij actief in de kunst en de paardensport. Tegenover 'gevreesd' klinkt dit laatste positiever. Zeker in die tijd had hij iets meer te verteren dan de gemiddelde Nederlander. Hij was gewoon rijk. Vanaf 1979 is de Stichting het Brabants Landschap eigenaar van landgoed Venrode. Vermoedelijk verworven van de erfgenamen van ome Willem. Binnen dit landgoed staat het vrijstaande woonhuis 'Landhuis Venrode', ook wel 'Villa Venrode' genoemd dat dateert uit 1927. Verscholen en afgezonderd in het landgoed.

Dassen

Aan dassen is al meerdere keren aandacht besteed. In het begin van dit verslag schreef ik: "Ook sporen van dassen kun je overal op het landgoed aantreffen". Michel wees ons op die sporen die tussen de bomen overal te zien waren. En wij maar denken dat we het meeste van dassen wel weten. En toen kwam de vraag van Michel: "Hebben jullie wel eens gehoord van **uitgestelde zwangerschap bij dassen?** Eerlijk is braaf;

verslagschrijver heeft hier nog nooit van gehoord en ik begreep het grootste gedeelte van onze groep ook niet. Michel vertelt en ik probeer het na te vertellen:

Uitgestelde zwangerschap bij dieren (Hier bij dassen)

Uitgestelde zwangerschap bij dieren betekent dat een bevruchte eicel zich niet meteen in de baarmoeder nestelt. De ontwikkeling van het embryo (vrucht) wordt tijdelijk stopgezet, vertraagt of uitgesteld.

Na de bevruchting, begint het embryo zich te ontwikkelen, maar nestelt zich nog niet in de baarmoeder. De verdere ontwikkeling wordt tijdelijk stilgezet.

De paring bij dassen vindt meestal al in de zomer plaats; in de maanden juni - augustus. Het bevruchte eitje blijft maanden in rust. Pas in de winter, rond december-januari, nestelt het bevruchte eitje zich in de baarmoeder. De geboorte van de dassen vindt daarna meestal plaats in februari.

Dankzij deze vertraging worden de jongen vroeg in het voorjaar geboren omdat er dan meer voedsel beschikbaar is, het weer milder en de jongen meer overlevingskansen hebben.

Zo zorgt uitgestelde zwangerschap ervoor dat de timing van de geboorte optimaal is, óók al vond de bevruchting veel eerder plaats.

Buiten de Europese das zijn er andere dieren waarbij dit verschijnsel zich voordoet, namelijk bij de Ree, de Otter en de Bruine beer. Nou ja? De Bruine beer?

De uitgestelde zwangerschap bij dieren komt voor:

- Om de geboorte te laten samenvallen met voedselperiodes.**
- Het energieverbruik van de moeder te verspreiden.**
- De overlevingskansen van de jongen te vergroten.**

Een zilverreiger gezien

Verder wandelend zagen wij, op afstand, boven het ven en tussen de bomen door, een reiger vliegen. "Een zilverreiger" zei de Michel. Er zijn twee soorten, zei hij; De Grote- en de Kleine zilverreiger. Maar welke was het? Verslagschrijver denkt van de Kleine. Maar waarom denk ik dat?

Hier volgt het verhaal!

Het was 1985 toen ik voor mijn verjaardag van mijn twee zonen mijn eerste vogelzakgids cadeau kreeg. Enige tijd daarvoor kreeg ik belangstelling voor in het wild voorkomende vogels. Zo was het precies; belangstelling! Een kenner ben ik niet. Ik hield thuis, zeer beperkt, wat kooivogels. Daar deed ik afstand van en trok het veld in. Prachtig! Nu terug naar de vogelgidsen.

De eerste vogelzakgids van *Peter Hayman* werd uitgegeven in 1978/1979.

Een opvolger, *de Nieuwe Zakgids Vogels*, ook van Peter Hayman, werd uitgegeven in 2002; 80 pagina's meer dan de eerste gids.

In de oudste gids werd de Kleine zilverreiger genoemd; de Grote zilverreiger kwam in deze gids niet voor. Daarom denk ik dat het de Kleine was. In de tweede Haymangids werden beide reigers wél beschreven. Er was iets veranderd tussen de genoemde jaartallen, 1978 en 2002.

De Kleine zilverreiger is een middelgrote, witte reigerachtige vogel, slank en sierlijk gebouwd, heeft in het broedseizoen twee lange kopveren en zachte lange schouderveren. De lange en zwarte snavel en de gele tenen zijn tijdens de vlucht goed te zien zijn. De grootte van de Kleine is, gemeten van punt snavel naar punt staart: 55 centimeter.

De Kleine wordt gewoonlijk gezien in- of nabij zout- of zoet water en vaak in ondiep water, druk opzoek naar prooi.

Het is een Zuid-Europese vogel die de laatste tijd, in 1978/1979, steeds vaker in de zomers wordt gezien in Nederland. Dit laatste lees ik in de eerste gids. Over de Grote zilverreiger wordt in gids 1978 géén wordt gerept. Daarom denk ik dat onze groep de Kleine zilverreiger heeft gezien. Er volgt nu een korte beschrijving van de Grote zilverreiger:

Het is een grote reiger. Ja, natuurlijk! Hij is nagenoeg zo groot als de Blauwe reiger; gemeten van punt snavel tot

punt staart is'tie 90 centimeter. Hij heeft een hoekige schouder en nek. De snavel is dolkachtige en geel, in het voorjaar zwart. De poten zijn zwartachtig tot vaalgeel; vooral de scheenbenen, en roodachtig in de lente. De gezichtskleur is helderder, witter, in het broedseizoen. In dit broedseizoen hangen pluimen als een brede losse waaier over de onderrug. Als'tie vliegt dan vliegt'ie met ingetrokken hoekige nek met een trage vleugelslag en gestrekte achteruitgestoken poten.

Pas vanaf 1976 is de Grote zilverreiger in Nederland te zien. Vóór die tijd kwam deze broedvogel hier niet voor. Gebroed wordt er vanaf 1978. Vanaf 1990 groeit het aantal Grote zilverreigers hier snel.

Deze Grote reiger komt van oorsprong uit het oostelijk Middellandse Zeegebied. Geschikte leefgebieden in ons land, denk aan de Oostvaardersplassen en de Biesbosch, hebben ervoor gezorgd dat zij zich hier vestigden. Ook de klimaatopwarming zou hier mee te maken hebben. Van daaruit verspreiden zij zich weer over andere gebieden in ons land, ook hier op Venrode zoals wij zagen. Om dit verhaal af te ronden: Er komen ook veel zilverreigers uit Zuid- en Oost Europa om hier te overwinteren.

De Grote zilverreiger vind ik een prachtige grote en statige reiger. Dit in tegenstelling tot onze Blauwe reiger die, zolang hij loopt, ook statig loopt. Maar owé? Als'tie zijn lange nek intrekt en blijft staan, staat hij er altijd als een zoutzak bij. Zoutzak? Is onderuit en in elkaar gezakt. Een woord uit de 16e eeuw.

Nu ik dit allemaal geschreven heb, ben ik er niet meer zo zeker van of we wel de Kleine zilverreiger hebben gezien. Maar in het Grote ven, hier op Venrode, zullen wij hem zeker en vast nog eens tegenkomen.

De Moerascipres (*Taxodium distichem*)

In de wandelroute bezochten we ook even de bekende Moerascipres, met z'n wetenschappelijk naam *Taxodium* (geslacht van coniferen, den-achtig, lijkt op een taxus) *distichem* ('tweerijig' of 'in twee rijen'). Wat slaat op de stand van de blaadjes die overigens wel verspreid staan.

Hierna of hieronder een al wat langer bestaande foto van het Brabants Landschap dat de plaats van de moerascipres op het landgoed Venrode. Rondom de stamvoet toont het zijn adem- of luchtwortels boven het aanwezige water of boven de grond. De voet van de stam zelf loopt met **plooien**, ook wel steunberen genoemd, breed uit naar beneden. .

Hier op Venrode is hij toch bijzonder. Rondom de boom zie je de adem- of luchtwortels omhoog steken. Het zijn holle houten harde stompen, maximaal 70 centimeter hoog, die de boom en het wortelgestel van zuurstof moeten voorzien omdat er in het water of in de grond te weinig zuurstof is.

Even tussendoor: Wanneer boomwortels zich naar de oppervlakte werken, b.v. bij fiets- voetpaden, dan is dat een teken dat er te weinig zuurstof in de grond zit op de plek waar de boom staat; door het asfalt, de straattegels of? Door de grondsoort.

Het bijzondere is dat je **zo'n moerascipres** als hier in Venrode, met zijn luchtwortels in het water, niet veel ziet. Misschien, nooit ziet. In de laatste 120 wandelingen zagen wij nog nooit zo'n tweede moerascipres.

De boom moerascipres heeft een vezelige stam, is bladverliezend en heeft een breed uitlopende stamvoet met kniewortels. Zie foto hiervoor.

Er is ook een **Watercipres**, ook wel *Chinese sequoia* of **dageraadsboom*** genoemd, die luistert naar de deftige wetenschappelijke naam *Metasequoia glyptostroboides*. Wat ongeveer betekent: 'Een sequoia achtige boomsoort met gekerfde of gegraveerde kegels'.

*'**Dageraadsboom**' voor 'watercipres'. Deze watercipres als *Metasequoia* was alleen bekend als fossiel, maar werd in 1941 in China levend teruggevonden. Dat werd gezien als een soort nieuwe dageraad, ochtendglorie, voor de uitgestorven gewaande boom.

Beide cipressen lijken qua Nederlandse naam op elkaar, maar zijn toch verschillend.

De bladeren, veelal 'naalden' genoemd, van de **moerascipres** hebben een veder- of varenachtig uiterlijk, staan in twee rijen langs de smalle takjes, zijn heldergroen van kleur, worden in de herfst roest- of roodbruin voordat ze later in de herfst als het al kouder is, afvallen. De 'naalden' van de watercipres worden ook bruin, maar vallen er in het najaar in een paar dagen af; na een flinke nachtvorst mogelijk binnen 24 uur.

Er is iets apart met drie bomen, t.w. de **lariks**, de **moerascipres** en de **watercipres**. Deze drie bomen vormen een uitzondering op de regel dat naaldbomen hun naalden **niet** verliezen. Hún 'naalden' vallen dus wél af. Als u de naaldachtig uitziende bladen van de drie bomen naast de naalden van sparren, dennen en zilversparren zou leggen, ziet u vast verschil. Wat wil het geval? Deze drie bomen zijn tegenwoordig, in de leer van de classificatie, ingedeeld bij de **cipresfamilie** (Cupressaceae) én het **geslacht coniferen**. Voorheen behoorden zij tot de dennenfamilie (Pinaceae). Zij, die drie bomen dus, zijn nu daarom coniferen en geen naaldbomen. Wat doen wij met deze gegevens? Eerst een definitie: Wat zijn **naalden** van een naaldboom?

'Naalden van naaldbomen zijn eigenlijk smalle opgerolde kleine blaadjes, die stug en taai zijn en in principe een stekelig scherp puntje hebben'. (Denk aan een naainaald of naaimachinenaald wat de naam 'naald' betreft)

En daar voldoen de bladeren van deze drie bomen in het geheel **niet** aan. Hun bladeren zijn, over het algemeen, plat, vlak, slap en mosgroen die in de herfst gewoon afvallen zoals bij andere loofbomen. Wel met elk hun onderlinge verschillen. Verder is er niets verkeers aan deze drie bomen. In tegendeel zelfs. Zie bijgevoegde foto's hierna. Verslagschrijver noemt deze drie bomen daarom geen naaldbomen maar coniferen, en vertelt er wel gelijk bij dat de blaadjes er op het eerste gezicht en op afstand er **naaldachtig** uitzien, maar bij nadere beschouwing niet naaldachtig zijn en dus helemaal geen naalden zijn. Is het nog te volgen?

Dat natuurkenners, die al langer meelopen, deze drie bomen 'naaldbomen' noemen komt, omdat het wat jaren geleden zo verteld moest worden. En? Dat is er moeilijk uit te krijgen. Die zogenaamde naalden zijn gewoon platte, smalle loofblaadjes.

Dit zijn twee oneven geveerde bladeren van een **Moerascipres**. De deelblaadjes aan een dunne stengel zijn smal, plat, vlak, slap, rommelig en mosgroen. Naalden van naaldbomen? Die zijn stug, stevig, opgerold en hebben een stevige scherpe punt. Dit zijn gewoon geen naalden in de zin van de definitie, maar gewoon smalle slappe blaadjes.

Hier zie je één oneven geveerd blad van een **watercipres**; smal, plat, zacht, slap en mosgroen. Is duidelijk te zien. Niks naalden! Die zijn stug, taai en hebben een stekelige scherpe punt. Als je het duidelijk zichtbare takje door je handen zou laten glijden, dan? Zou dat zacht en prettig aanvoelen.

Wil iemand over dit onderwerp meer weten Google dan naar: 'Er is meer dan Metasequoia'.

Eén van de vele adem- of luchtwortels van de Moerascipres op Venrode. Luchtwortels kunnen wel tot 70 cm hoog worden. Geef er geen harde schop tegen. Ze zijn knoerhard! De lucht-, adem- of wortelknobbels kunnen rondom de boomstam twee tot drie keer zo breed zijn of worden als de kroon (boven in) van de boom.

(Detailfoto; eens gemaakt door gids Nori Verhagen).

Wilde gage!

Wilde gage (*Myrica gale*) een bladverliezende lage aromatische struik in bloei.

In het voorjaar zijn de oevers van het Grote ven in Venrode oranje-rood gekleurd door in bloei staande Wilde gage. Nergens heb ik kunnen vinden, maar wel even gedacht, dat de rode kleur van gage iets te maken had met de naam 'Venrode'. Dus niet. Het woord 'rode' heeft te maken met het rooien, omhakken, omzagen van bomen van niet ontgonnen woeste grond. Zeg maar het in cultuur brengen daarvan. Al lang geleden.

Gage groeit op vochtige tot zeer natte zure venige grond aan of net in het water. Het is een beschermde moerasplant. Gage is een aromatischgeurend bezemachtige lage struik. Wilde gage vormde vroeger een hoofdingrediënt van **bier** dat hier toen gebrouwen werd. Gage geeft een kruidige aroma aan het bier en speelt een hoofdrol in de smaakbeleving. Tegenwoordig wordt gage, naast hop, gebruikt als speciale extra toevoeging aan bier. Kortom: Gagebier wordt nog steeds gebrouwen én verkocht.

Bijna nergens in Nederland 'groeit zoveel gage als hier op Venrode', mag ik ergens lezen. Gage kan, uitsluitend met vergunning van de grondeigenaar, één keer per jaar, worden geoogst. Maar niet de gage in Venrode. Nog even dit:

De paus verbood zijn gelovigen op een bepaald moment het gebruik van gagel. Het zou niet alleen hallucinerend (waanvoorstellingen geven), maar ook giftig zijn. Ja, ja! Hij bedoelde natuurlijk drugsgerelateerd. Daar trappen wij nu niet meer in. In Denemarken brouwen ze zelfs **gageljenever**.

In midden-Limburg ken ik een gebiedje waar ook gagel groeit. Je moest wel heel goed op de hoogte zijn om dit gebiedje te kunnen vinden. Maar niet voor gageldieven? Zij hadden in het voorjaar grote belangstelling voor de mooie bloeiende takken die daarna flink aan de prijs worden verkocht. Daarom werd en wordt er geen ruchtbaarheid gegeven aan de vindplaats. Ons bent zunic op de natuur! Wilde gagel is een prachtige struik. En dat is tie!

De grafheuvel uit de Bronstijd in Venrode

De Romeinse grafheuvel:

De volgende stop was de grafheuvel uit de Bronstijd van 5000 jaar oud. Een grafheuvel is een heuvel uit de prehistorie (oertijd) waarin de doden hun laatste rustplaats kregen. Zo'n grafheuvel werd rondom gemarkeerd door een krans van palen, een **paalkrans**. De Romeinen kenden later ook grafheuvels uit de Oudheid, zogenaamde tumulus. Zij hadden een diameter van 5 tot 25 meter en een hoogte van een 1/2 meter tot 2 1/2 meter. Dat klopt hier aardig. Deze grafheuvel werd ontdekt door de heemkundevereniging Boxtel. In het glooiende terrein was die heuvel door begroeiing van bramen, brandnetels en grove dennen aan het oog onttrokken. Een storm in 2011 legde de begroeiing op de heuvel gedeeltelijk plat en bloot. Men wist dat er iets van grafheuvels moesten zijn. Bij onderzoek bleek er toch sprake te zijn van een heuse grafheuvel. Het hoofdstuk 'bewaren voor de toekomst' trad in werking. De heuvel werd daarom heringericht, beschermd met stalen matten (onder meer tegen illegale grafdelvers en motorcrossers), verhoogd met een extra laag zand en omringd met een paalkrans van acacia palen om het historisch beeld terug te brengen. Wat er precies te vinden is in het graf is niet bekend. Gaat het om botten of as van één of meerdere personen? Is nog steeds een vraag? Er is in dit historisch graf bij en na de ontdekking niet gegraven. Het is wachten op moderne technieken om dit graf te onderzoeken. Geduld is hier een schone zaak als we de voorzitter van de heemkundevereniging Boxtel

moeten geloven. De grafheuvel is in feite een graf. Respectvol omgaan met deze bijzondere plek wordt daarom gevraagd. Geen barbecuetje op deze heuvel.

De Bronstijd, met één letter t, was van 5000 tot 800 jaar voor Christus. Ik lees ook 3000 tot 1900 jaar voor Christus. Zeker is dat het graf, want dat is het, zeer oud is. De bronsttijd, met dubbel 't', op de Veluwe is elk jaar in september en oktober.

Aan het eind van de wandeling

Roken wij de koffie. Dat mocht ook. Alle onderwerpen die we in de wandeling tegenkwamen, werden besproken door gids Michel, en door verslagschrijver uitgewerkt tot een verslag met enkele foto's. Een mooie wandeling en daarna een lekkere verse kop koffie in het Eetcafé. Henny serveerde ons het bekende koekje van de Natuurgroep. De volgende wandeling is op woensdag, de 11e maart 2026.

Sint-Michielsgestel, 18 februari 2026,

Website Natuurgroep: natuurgroepgestel.nl

Verslagschrijver: Piet Brugman

E-mail: p.a.brugman@gmail.com

Website: brugmanpraat.nl Ook te vinden onder 'Verslagen' op de site van de Natuurgroepgestel.nl